

Εισαγωγή

Από τότε που ο Δαρβίνος διατύπωσε τη θεωρία του για τον μηχανισμό της βιολογικής εξέλιξης, και ιδιαίτερα από τη στιγμή που συμπεριέλαβε στο κάδρο και τον άνθρωπο, το ζώο με την πολυπλοκότερη συμπεριφορά, βαλθήκαμε να μετράμε τους χαρακτήρες που είναι κληρονομήσιμοι. Και αν για τους ανατομικούς, φυσιολογικούς ή βιοχημικούς χαρακτήρες συμφωνήσαμε ότι σε μεγάλο βαθμό –αν και όχι απόλυτα– κληρονομούνται, μεγάλος αναβρασμός και αναταραχή επικράτησε για τους χαρακτήρες της συμπεριφοράς. Τι από το συμπεριφοριστικό μας ρεπερτόριο είναι προϊόν της βιολογικής εξέλιξης και τι αποτελεί επίκτητο χαρακτηριστικό που έχει επιβάλει η κουλτούρα; Ο τρόπος που θα απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό έχει μεγάλες συνέπειες. Διότι αυτά που έχουν παγιωθεί από τη βιολογική εξέλιξη μέσα στους γεωλογικούς αιώνες είναι μοιραία και δεν αλλάζουν εύκολα. Έχουν υποστεί την ετυμγορία της φυσικής επιλογής, έχουν αποδειχθεί επιτυχημένα στο φυσικό περιβάλλον και έχουν εντυπωθεί στις υλικές οντότητες που ονομάσαμε γονίδια.

Για παράδειγμα, ο χαρακτήρας «*δίποδη βάδιση*» αποδείχτηκε κάποτε χρήσιμος για κάποιους μακρινούς προγόνους

του είδους μας, όταν από τη δενδρόβια διαβίωση μετέπεσαν σε αυτή της σαβάνας. Η δίποδη βάδιση σταθεροποιήθηκε και ενεγράφη στο αναπτυξιακό μας πρόγραμμα. Έτσι, μετά από τη σύντομη μεταβατική περίοδο που το βρέφος μπουσουλάει, η δίποδη βάδιση γίνεται πάγιο χαρακτηριστικό. Δεν πρόκειται να αλλάξει εις τους αιώνες των αιώνων. Ακόμη και αν το περιβάλλον μάς αναγκάσει να επιστρέψουμε κάποτε στα δέντρα, θα περάσουν χιλιάδες γενεές μέχρι η εξέλιξη να επαναφέρει –αν βέβαια το καταφέρει– εκείνα τα χαρακτηριστικά του μυοσκελετικού μας συστήματος που θα κάνουν εφικτή αυτή την αντιστροφή.

Οι χαρακτήρες της συμπεριφοράς, όμως, ξεφεύγουν από αυτόν τον δαρβινικό κανόνα επειδή η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι απείρως πολύπλοκη και πλαστική. Η ίδια η γλώσσα μάς παρέχει τρόπους να το αντιληφθούμε: ποτέ δεν θα λέγαμε ότι κάποιος περπατά περισσότερο ή λιγότερο όρθιος. Μπορεί να περπατά κορδωμένος, ευθυτενής, καμαρωτός και με στρατιωτικό παράστημα ή σκυφτός και γυρτός. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο πρώτος τρόπος ενδεχομένως να υποδηλώνει υπερηφάνεια, ανεξαρτησία, έπαρση ή σιγουριά, ενώ ο δεύτερος μετριοφροσύνη, υποτέλεια, σεμνότητα ή αμφιβολία. Όλοι όμως περπατούν αναμφίβολα όρθιοι, ανεξάρτητα από τους συμπεριφοριστικούς φαινοτύπους που θέλουν –συνειδητά ή ασυνείδητα– να επιδείξουν, ή ίσως εντέχνως να κρύψουν. Επιπλέον, αυτοί οι συμπεριφοριστικοί φαινότυποι μπορεί να είναι αξιακά αντίθετοι για τον ίδιο τύπο βαδίσματος. Άλλο είναι να κορδώνεσαι παρασυρμένος από την ισχύ μιας πρόσκαιρης εξουσίας και άλλο από μια ήσυχη συνείδηση. Άλλο να σκύβεις από ανάγκη και άλλο από σεμνότητα. Και για να κορυφωθεί το μέγεθος της πολυπλοκότητας και της πλα-

στικότητας της ανθρώπινης συμπεριφοράς που αναφέραμε προηγουμένως, ξέρουμε πολύ καλά ότι ο καθένας από εμάς σε διάφορες περιστάσεις της ζωής του, δηλαδή σε διαφορετικές χρονικές στιγμές ή περιόδους, μπορεί να υιοθετήσει διαμετρικά αντίθετες συμπεριφορές. Να γίνει γεράκι ή περιστέρι. Πάντοτε όμως περπατώντας στα δύο του πόδια.

Για να συνεχίσουμε λίγο ακόμα στο ίδιο μοτίβο, οι μικρές κατασκευαστικές (γενετικές) διαφορές στους ιστούς, τα όργανα και τα συστήματα οργάνων που εξυπηρετούν τη βάρδιση μπορεί να επηρεάσουν κάπως τον βηματισμό –και αυτό συχνά εκφράζεται με τους αντίστοιχους ιατρικούς όρους–, ωστόσο η φυσική και κληρονομούμενη βαδιστική ποικιλομορφία μεταξύ των ατόμων είναι ελάχιστη. Ωστόσο, το βήμα στον ίδιο άνθρωπο μπορεί να γίνει πηδηχτό, χορευτικό, λικνιστικό, νωχελικό, βαρύ, διστακτικό, σταθερό ή ασταθές, να σέρνεται, να παραπατά, να καρκινοβατεί, να σκοντάφτει ή να γοργοπατεί, ανάλογα με την ψυχική του διάθεση. Η ψυχική διάθεση δεν κληρονομείται.

Αν μη τι άλλο, η προηγούμενη πολυλογία μάς λέει ότι γεννιόμαστε με τον αναλλοίωτο και σταθερό ανατομικό χαρακτήρα της δίποδης βάρδισης. Το πώς θα βαδίσουμε όμως –κυριολεκτικά και μεταφορικά–, δεν εξαρτάται τόσο από τη βιολογία μας. Συνάμα μας λέει ότι ακόμη και αν στην ανθρώπινη συμπεριφορά υπάρχουν κάποια κληρονομήσιμα στοιχεία, αυτά δεν είναι αυστηρά το ένα ή το άλλο, αλλά και το ένα και το άλλο. Είναι το συνολικό ρεπερτόριο χαρακτήρων διαμετρικά αντιθέτων. Επιπλέον, η έκφραση αυτών των ήδη αντιθέτων χαρακτήρων ποικίλλει όχι μόνο στον χώρο και τον χρόνο, αλλά και στον βαθμό. Στο πού, το πότε και το πόσο. Αν, για παράδειγμα, εξετάσουμε το αντιθετικό δίπολο *ιδιοτέλεια/ανιδιοτέλεια*, γνωρίζουμε από

την Ιστορία ότι υπήρξαν κοινωνίες αυστηρά εξισωτικές, που καλλιέργησαν ως αξία την ανιδιοτέλεια, και κοινωνίες ανισωτικές και εξουσιαστικές, που καλλιέργησαν το ακριβώς αντίθετο. Γνωρίζουμε συνάμα ότι καμία εξισωτική κοινωνία δεν κατάφερε να απαλείψει τους ιδιοτελείς, όπως και καμία ανισωτική να εξολοθρεύσει τους ανιδιοτελείς. Όσο και αν προσπάθησαν. Απλώς, οι κοινωνίες αυτές συγκρατούσαν πολιτισμικά την μπίλια του εκκρεμούς προς το ανιδιοτελές ή το ιδιοτελές άκρο, αντίστοιχα. Στη θέση του δίπολου *ιδιοτέλεια/ανιδιοτέλεια* μπορούμε να βάλουμε οποιοδήποτε άλλο. Να αναρωτηθούμε, για παράδειγμα, αν ο άνθρωπος είναι από τη φύση του φιλοπόλεμος ή ειρηνιστής. Και για το θέμα που αφορά ετούτο το μικρό βιβλίο, αν εν τέλει είναι από τη φύση του βίαιος ή συναινετικός. Διότι ο βιασμός είναι μία μορφή ακραίας βίας.

Η δομή λοιπόν της κοινωνίας και οι αξίες που επιβραβεύει ή τιμωρεί φαίνεται να παίζουν καθοριστικό ρόλο στα συμπεριφοριστικά πρότυπα τόσο των επιμέρους ατόμων όσο και στη συχνότητα και τον βαθμό έκφρασης των συμπεριφοριστικών τάσεων στον πληθυσμό. Δηλαδή στη στατιστική.

Οι κοινωνίες εξελίσσονται και αυτές όπως και οι βιολογικοί οργανισμοί. Ορίζουμε ως πολιτισμική εξέλιξη τη μεταβολή στον χρόνο αυτού που σε γενικές γραμμές ονομάζουμε πολιτισμό. Τι όμως θεωρούμε ως πολιτισμό;

Οι ορισμοί είναι πάμπολλοι. Σε φιλοσοφικό και κοινωνιολογικό επίπεδο υπάρχουν διάφορες σχολές, η καθεμία με τα επιχειρήματά της. Ωστόσο, η κοινή γνώμη, επηρεασμένη από την εθνοκεντρική αντίληψη των τελευταίων δυο-τριών αιώνων, που ενισχύεται από την εγκύκλια εκπαίδευση, συνδέει τον πολιτισμό με τα μνημεία, την οικονομική και

τεχνολογική ανάπτυξη και την Πόλη. Πράγμα που προδιαθέτει για την άποψη ότι αυτοί που ζουν (ή ζούσαν) εκτός της Πόλεως, αυτοί που είναι (ή υπήρξαν) οικονομικά και τεχνολογικά υποδεέστεροι και δεν κατασκευάζουν ή κατασκεύασαν μεγαλοπρεπή μνημεία, αποτελούν μία άξεστη και βάρβαρη εκδοχή της ανθρωπότητας. Είναι η λογική που χωρίζει τους ανθρώπους στους *Εμείς* και στους *Άλλους*. Ωστόσο εμείς (το ε με μικρό) σε ετούτο το βιβλίο θα θεωρήσουμε τον πολιτισμό με την ανθρωπολογική του έννοια, η οποία υποστηρίζει ότι ο πολιτισμός είναι ο τρόπος που σκέφτεται και δρα ο άνθρωπος. Τι γνωρίζει, τι πιστεύει, ποιες είναι οι συνήθειές του, ποια η κοσμοθεωρία του, τι θεωρεί ως αποδεκτές και τι ως απαράδεκτες αξίες. Με την έννοια αυτή, κάθε κοινωνία και φυλή, άλλοτε και τώρα, εδώ και αλλού, έχει τον δικό της πολιτισμό. Που ασφαλώς εξελίσσεται.

Το πολιτισμικό περιβάλλον, όπως και το φυσικό, επιλέγει χαρακτήρες. Ευνοεί συγκεκριμένες συμπεριφορές και επιδεικνύει δυσμένεια σε άλλες. Σε αντίθεση όμως με τη φυσική επιλογή που παγιώνει τους πιο «προσαρμοσμένους» χαρακτήρες στις επόμενες γενεές μέσω της σκληρής κληρονομικότητας, οι πολιτισμικοί χαρακτήρες δεν κληρονομούνται βιολογικά. Μεταβιβάζονται μεν στις επόμενες γενιές με τη μίμηση και την εκπαίδευση, ωστόσο εντυπώνονται πολύ πιο χαλαρά από ό,τι οι «σκληροί» βιολογικοί χαρακτήρες.

Όσα αποτελούν πολιτισμική επίδραση μπορεί επομένως πολύ πιο εύκολα να τροποποιηθούν, να αμβλυνθούν ή ακόμη και να αντιστραφούν. Και κάτι άλλο: η πολιτισμική εξέλιξη είναι πολύ πιο γρήγορη από τη βιολογική, τόσο στη φάση της ενίσχυσης ή της δημιουργίας χαρακτήρων όσο και στη φάση της παρακμής τους. Αν μεταφερθούμε στο

απόλυτο σκοτάδι των σπηλαίων, θα χάσουμε τα μάτια μας σε μερικές δεκάδες χιλιάδες χρόνια. Αν μεταφερθούμε από μία ανταγωνιστική σε μία κοινωνία αλληλοβοήθειας, ο ιδιοτελής, λέμε, θα μετατραπεί σε αλτρουιστή σχεδόν αμέσως.

Το κύριο ερώτημα που θα τεθεί στις επόμενες σελίδες είναι αν ο βιαστής γεννιέται ή γίνεται. Αν δηλαδή είναι αποτέλεσμα βιολογικής ή πολιτισμικής εξέλιξης. Πρώτα θα εξετάσουμε τις απόψεις εκείνου του κλάδου της Εξελικτικής Βιολογίας που ονομάζεται Εξελικτική Ψυχολογία, και ο οποίος διατείνεται ότι ο βιασμός είναι προϊόν της βιολογικής εξέλιξης και έχει προσαρμοστική αξία. Δηλαδή ότι ο βιαστής γεννιέται. Ποια τα επιχειρήματα και πόσο στέκουν; Μετά θα ασχοληθούμε με την άποψη της Κοινωνιολογίας που υποστηρίζει ακριβώς το αντίθετο: ότι ο βιαστής γίνεται, ότι είναι προϊόν μίας κοινωνίας που εκπαιδεύει και εθίζει τα άτομα στη βία και εκμεταλλευτική συμπεριφορά, έστω και αν τα συμβουλεύει για το αντίθετο. Ενίοτε κιόλας τα τιμωρεί.

Όμως, θα αμφισβητήσουμε τη σκληρή και ακριβή επιστήμη της Βιολογίας για χάρη της Κοινωνιολογίας, που στο κάτω κάτω είναι ύποπτη για τις πολιτικές της συμπάθειες και τον κρυπτοφεμινισμό της;

Ευτυχώς, υπάρχει και η Ιστορία, η Εθνολογία και η Ανθρωπολογία, οι οποίες μάς διδάσκουν ότι υπήρξαν κοινωνίες στις οποίες ο βιασμός ήταν από σπάνιος έως ανύπαρκτος. Με αυτές τις κοινωνίες θα κλείσουμε το πρώτο μέρος αυτού του μικρού βιβλίου.

Αφού υπήρξαν τέτοιες κοινωνίες, ποιος ξέρει, μπορεί και να υπάρχουν ξανά.

Το βιβλίο αυτό δεν θα ασχοληθεί με τη νομική πλευρά του βιασμού. Οι αναγνώστες που το επιθυμούν μπορούν

να συμβουλευτούν για το θέμα αυτό το συνοπτικό βιβλίο του Ευτύχη Φυτράκη *Sex, Νόμος. Έγκλημα: Το Σεξουαλικό Ποινικό Δίκαιο με απλά λόγια*.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου θα ασχοληθούμε με αυτό που θεωρούμε αντίθετο του βιασμού. Συνηθίζουμε να το ονομάζουμε *συναίνεση*. Νομίζω όμως ότι η λέξη αυτή κρύβει μία εννοιολογική παγίδα: συναινώ σημαίνει αποδέχομαι μετά την εξέταση –πρόχειρη ή εξονυχιστική– των επιχειρημάτων. Μπορεί να σημαίνει απλώς επιφυλακτική συγκατάθεση, ανοχή ή συμβιβασμό. Ακόμη και όταν η συναίνεση είναι ευμενής αποδοχή, ακόμα και αν είναι απερίφραστη, προϋποθέτει μία εκ των προτέρων διανοητική επεξεργασία που μετά από σκέψη καταλήγει σε θετική στάση απέναντι σε μία συγκροτημένη πρόταση. Κομμάτι ορθολογιστική μάς φαίνεται η έννοια της συναίνεσης για να περιγράψει την αυθόρμητη και αμοιβαία ερωτική επιθυμία. Δεν κάνουμε συνέλευση με τον εαυτό μας ούτε *αποφασίζουμε* να ερωτευτούμε στη βάση κάποιας διανοητικής επεξεργασίας. Ο έρωτας δεν περνάει από τον ορθολογισμό, και αν περνάει, δεν είναι έρωτας αλλά κοινωνική σύμβαση. Καταλήγει σε συζυγικό καθήκον. Γι' αυτό και προτιμούμε τον όρο *αυθόρμητη και αμοιβαία ερωτική επιθυμία*. Παρότι είναι αρκετά περιφραστικός, ο όρος νομίζουμε ότι περιγράφει καλύτερα την τρέλα του έρωτα.

Θα δούμε λοιπόν στο δεύτερο μέρος του βιβλίου τι λέει η Βιολογία για την προέλευση αυτού που ονομάζουμε *ρομαντικό έρωτα*. Θα δούμε *τι είναι αυτό που το λένε αγάπη*. Και έχει αρκετά και ενδιαφέροντα να μας πει η Βιολογία, που ευτυχώς, σε αυτή την περίπτωση, δεν τα ανάγει όλα στη *δαρβινική επικράτηση του ισχυρότερου*. Επίσης, θα εξετά-

σουμε πόσο παλιός είναι ο ρομαντικός έρωτας. Αν και πώς ερωτεύονταν οι πρωτόγονοι. Διότι αν οι πρωτόγονοι ερωτεύονταν, ενώ συνάμα ο βιασμός ήταν σπάνιος, ο άνθρωπος εκτός από *ζών πολιτικών* είναι επίσης και *ζών ερωτικών*..

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Ο ΒΙΑΣΜΟΣ

Η προσέγγιση της Εξελικτικής Ψυχολογίας

Η Εξελικτική Βιολογία περιέχει έναν σχετικά πρόσφατο κλάδο, αυτόν της Εξελικτικής Ψυχολογίας. Η πρώτη εξετάζει την καταγωγή των ανατομικών, φυσιολογικών και βιοχημικών χαρακτηριστικών των οργανισμών –συμπεριλαμβανομένου του ανθρώπου–, θεωρώντας βάσιμα ότι αυτά είναι αποτέλεσμα δαρβινικής προσαρμοστικής διαδικασίας και φυσικής επιλογής. Το δαρβινικό δόγμα, που έχει γίνει στις γενικές του γραμμές αποδεκτό από την επιστημονική κοινότητα, στηρίζεται στην παρατήρηση ότι στον πληθυσμό ενός είδους υπάρχει ποικιλομορφία χαρακτήρων. Το κάθε άτομο είναι ελαφρώς διαφορετικό από τα υπόλοιπα, και κάποιες από αυτές τις διαφορές το καθιστούν πιο επιτυχημένο στο συγκεκριμένο φυσικό περιβάλλον. Αυτό αυξάνει τις πιθανότητες επιβίωσης και αναπαραγωγής, δηλαδή το άτομο αυτό αφήνει περισσότερους απογόνους. Αν ο ευνοϊκός χαρακτήρας κληρονομείται, τότε μεταβιβάζεται στους απογόνους αυξάνοντας τη συχνότητα των κατόχων του στον πληθυσμό. Καθώς το φαινόμενο επαναλαμβάνεται από γενιά σε γενιά, τελικώς ο ευνοϊκός χαρακτήρας επικρατεί. Δύο πράγματα πρέπει να συγκρατήσουμε από αυτή τη σύντομη

περιγραφή: πρώτον, ότι μεγάλη σημασία έχει ο αριθμός των απογόνων. Δεύτερον, ότι ο χαρακτήρας πρέπει να κληρονομείται. Επίκτητοι χαρακτήρες, αυτοί δηλαδή που αποκτώνται από την εξάσκηση, την αγωγή, τη μίμηση και την εκπαίδευση χάνονται μαζί με τον κάτοχό τους. Εκτός αν διατηρηθούν –πάντα χαλαρά και αντιστρεπτά–, από την πολιτισμική επιλογή.

Ο κλάδος της Εξελικτικής Ψυχολογίας ισχυρίζεται ότι οι επιμέρους συμπεριφορές αποδίδουν στον κάτοχό τους προσαρμοστικά πλεονεκτήματα, δηλαδή τη δυνατότητα να αφήσει περισσότερους απογόνους. Εύλογο και αποδεκτό, εκ πρώτης όψεως. Το αίσθημα του φόβου απέναντι σε μία απειλή, για παράδειγμα, οφείλει να είναι έμφυτο και κληρονομήσιμο, ώστε το άτομο να αντιμετωπίζει τους κινδύνους, να προφυλάσσεται, να επιβιώνει και να αναπαράγεται. Μέχρις εδώ έχουμε να κάνουμε με τη βιολογία. Η κοινωνία όμως μπορεί να επέμβει στον τρόπο αντίληψης του φόβου. Να διαστρέψει δηλαδή την ορθή αντίληψή του, να καλλιεργήσει φοβίες, να επιβάλει ψεύτικους φόβους και φανταστικές απειλές. Και να τις διασπείρει με την εκπαίδευση ή την προπαγάνδα.

Ας μπορούμε όμως τώρα στο θέμα του βιασμού. Στα περισσότερα διδακτικά βιβλία Εξελικτικής Ψυχολογίας, σε αυτά δηλαδή που διδάσκονται οι φοιτητές, το θέμα περιέχεται στο κεφάλαιο για τη *Σύγκρουση των φύλων* (*Conflict between the sexes*). Γενικώς, οι εξελικτικοί ψυχολόγοι (με αρκετές βέβαια εξαιρέσεις), στις σχέσεις μεταξύ των φύλων, όπως και σε αυτές μεταξύ των ανθρώπων γενικότερα, βλέπουν συγκρούσεις και ανταγωνισμό παντού: συγκρούσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών για το πότε και πόσο σεξ, για τη διαχείριση των οικογενειακών πόρων, για την επιτήρηση

της ερωτικής πιστότητας. Συγκρούσεις μεταξύ ανδρών για την πρόσβαση στα θηλυκά και των γυναικών στα αρσενικά. Συγκρούσεις μεταξύ των γενεών για το ποιος θα πάρει το πάνω χέρι. Και πάει λέγοντας. Η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι εξελικτικοί ψυχολόγοι είναι ουδέτερη και στεγνή, θα λέγαμε πολιτικώς ορθή. Με βάση την άποψη ότι η επιστήμη δεν ασχολείται με την ηθική, η βλάβη στην αξιοπρέπεια, την αυτονομία και την προσωπικότητα των θυμάτων του βιασμού μπαίνει σε δεύτερη μοίρα, αν βέβαια εξετάζεται καθόλου. Σημασία έχει να ερμηνευτεί εξελικτικά η συμπεριφορά του θύτη. Και επειδή τα βιβλία αυτά αξιολογούν την επιστημονικότητα, επειδή συνάμα τα διδάσκουν καθηγητές πανεπιστημίου μεταδίδοντας την καταξιωμένη γνώση και τα διδάσκονται φοιτητές για να αποκτήσουν τη γνώση αυτή, οι ερμηνείες αποκτούν επιστημονική αίγλη. Την αίγλη της άσπρης μπλούζας. Το μότο της Εξελικτικής Ψυχολογίας είναι ότι εφόσον ένας συμπεριφοριστικός χαρακτήρας υπάρχει, έχει επιλεγεί εξελικτικά επειδή παρέχει στον κάτοχό του προσαρμοστικά πλεονεκτήματα. Αποδέχεται έτσι ότι κάθε χαρακτήρας της συμπεριφοράς κληρονομείται δαρβινικά και ανάγεται στον σκληρό ερμηνευτικό πυρήνα της γενετικής. Αφού λοιπόν ο βιασμός υπάρχει ως φαινόμενο, έχει προσαρμοστική αξία και γενετική βάση, συνεπώς είναι αναπόφευκτος. Ο βιαστής για πολλούς εξελικτικούς ψυχολόγους είναι έτσι από τη φύση του, και το ίδιο ισχυρίζονται για τους απατεώνες, τους νταήδες, τους καιροσκόπους και τους ιδιοτελείς. Όλοι αυτοί λοιπόν έχουν το ελαφρυντικό όχι του πρότερου έντιμου βίου, αλλά της πρότερης παγιωμένης γενετικά εξελικτικής τους ιστορίας. Σαν ξέπλυμα μου φαίνεται!

«Δεν φταίω εγώ, κύριε Πρόεδρε. Φταίνει τα γονίδιά μου».

Ένα πρώτο σχόλιο που μπορεί να γίνει σε αυτό το επιχείρημα είναι πως με τον τρόπο αυτό γίνεται προσπάθεια να ερμηνευτούν συμπεριφορές που παρατηρούμε σήμερα και στο συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο με κριτήρια αποκλειστικά βιολογικά και όχι κοινωνικά. Η πολιτισμική επιλογή υποτιμάται, ενώ υπερτονίζεται η φυσική. Το αφήγημα έχει ως εξής: κάποτε στο μακρινό παρελθόν οι συμπεριφορές αυτές εμφανίστηκαν σε κάποια άτομα του πληθυσμού, κρίθηκαν επιτυχείς από τη φυσική επιλογή ως έχουσες προσαρμοστική αξία, έδωσαν αναπαραγωγικό πλεονέκτημα στους κατόχους τους και παγιώθηκαν μόνιμα (γενετικά) στην πλειονότητα του πληθυσμού. Κατά συνέπεια, αποτελούν μέρος αυτού που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ανθρώπινη φύση.

Κάπου εδώ μπαίνει και ο βιασμός ως εξελικτική προσαρμογή. Σε γενικές γραμμές, το προτεινόμενο σενάριο έχει ως εξής: αυτός που αποκτά τον χαρακτήρα του βιαστή, αντί να περιμένει υπομονετικά τη συναίνεση, παίρνει αυτό που θέλει με το ζόρι και, κατά συνέπεια, αποκτά περισσότερους απογόνους, στους οποίους μεταβιβάζει γενετικά τον ζόρικο χαρακτήρα. Έτσι, τα σχετικά γονίδια αυξάνουν τη συχνότητά τους στον πληθυσμό και οι βιαστές αυξάνονται και πληθύνονται εις βάρος των υπομονετικών. Δυστυχώς, λένε οι εξελικτικοί ψυχολόγοι, ο κάθε άνδρας κρύβει έναν βιαστή μέσα του. Το αν θα τον εκφράσει, εξαρτάται από έναν αυτόματο υπολογισμό κόστους/οφέλους. Οι Thornhill και Palmer, στο πολύκροτο βιβλίο τους *A Natural History of Rape (Μια φυσική ιστορία του βιασμού)*, προτείνουν προς διερεύνηση την υπόθεση ότι στους άντρες υπάρχει ένας διακόπτης στον εγκέφαλο που στρέφεται προς τον βιασμό όταν τους στερείται η ερωτική συναίνεση. Είναι ο βιασμός του τύπου:

«Δεν θες, μωρή σκρόφα; Τώρα θα σου δείξω».

Σημειώστε εδώ ότι στη συγκεκριμένη προσέγγιση χρησιμοποιείται κατά κόρον η λέξη «συναίνεση», που, όπως είπαμε, ανάγει το αρσενικό ως τον ενεργητικό παράγοντα που παίρνει πρωτοβουλίες, επιθυμεί και προτείνει, ενώ το θηλυκό περιορίζεται στην ουδέτερη αποδοχή. Αν αυτή δεν δοθεί, ανοίγει ο διακόπτης της βίας. Τα αρσενικά δρα, το θηλυκό αδρανεί, υπομένει ή αντιστέκεται.

Οι λεπτομέρειες στην επιστήμη έχουν σημασία και όλα τα ερωτήματα πρέπει να αναλύονται εξονυχιστικά και να δίδονται υποθετικές απαντήσεις, που να μπορούν στη συνέχεια να εξεταστούν περαιτέρω και να επιβεβαιωθούν ή να διαψευστούν. Δεν θα μπορούσε παρά να συμβαίνει το ίδιο και στην προσαρμοστική θεωρία για τον βιασμό. Ας δούμε μερικά παραδείγματα.

Από ποιους αποστερείται η συναίνεση; Ποιοι είναι οι στερημένοι; Μα οι κακομούτσουνοι, οι στραβοβαλμένοι, τα φτωχαδάκια, οι διαζευγμένοι, οι γέροι και οι αρρωστιάρηδες. Γενικώς, όσοι ερωτικώς κατώτεροι έχουν φάει αρκετή απόρριψη. Οι ερωτικοί losers. Οι ερωτικοί λούμπεν. Για να το αποδώσουμε σε κάπως περισσότερο τεχνική γλώσσα, η επιστήμη το εκφράζει ως εξής: όταν οι προοπτικές της ζωής εμφανίζονται ως αβέβαιες και ζοφερές, ο οργανισμός κατευθύνεται ακούσια προς μεγαλύτερη και συντομότερη αναπαραγωγική προσπάθεια αγνοώντας τον ενδεχόμενο κίνδυνο. Τότε ο διακόπτης ανοίγει και ο άντρας βιάζει. Ομοίως, λένε, η κακή υγεία και το μικρό προσδόκιμο επιβίωσης αυξάνουν τη ροπή προς τον βιασμό. Με τη λογική αυτή, τα γεροντάκια και οι ασθενείς, στον βαθμό που τα καταφέρνουν, θα έπρεπε να είναι κατά συρροήν και λυσσασμένοι βιαστές. Επειδή όμως αυτό το προφίλ δεν φαίνεται

να ταιριάζει και πολύ με την ιδιοσυγκρασία των βιαστών που προκύπτει από το αστυνομικό δελτίο, προτείνεται και μία δεύτερη κατηγορία, στην οποία ο διακόπτης γυρίζει επίσης εύκολα: είναι αυτοί που πιστεύουν ακράδαντα ότι θα έπρεπε δικαιωματικά να τους αναλογούν περισσότερες συνευρέσεις. Είναι αυτοί που διαθέτουν ισχυρή και επιθετική αρρενωπότητα και δεν ανέχονται τη σκέψη πως μπορεί να υπάρξει θηλυκό που να αντισταθεί στη γοητεία τους. Αυτά λένε τα βιβλία. Ωστόσο, εδώ, παραμένοντας στο ίδιο μοτίβο, ας προσθέσουμε και εμείς στους επίδοξους βιαστές όσους διαθέτουν τον πλούτο, την κοινωνική ισχύ και την πατριαρχική αντίληψη της αντρικής ανωτερότητας, που δένει και με τον κοινωνικό δαρβινισμό. Διότι δεν είναι ανάγκη να καταφύγουμε στις στατιστικές για να καταλάβουμε ποιοι έχουν τους λιγότερους δισταγμούς, και βέβαια όχι για λόγους που σχετίζονται με την υποτιθέμενη βαλβίδα του βιασμού. Αλλά αυτά ας τα αφήσουμε για αργότερα.

Ο δεύτερος ρόλος του διακόπτη, λένε, είναι να υπολογίζει ακαριαία τη σχέση κόστους/οφέλους. Διότι πάντα υπάρχει και ο φόβος της τιμωρίας. Ο διακόπτης λοιπόν υπολογίζει την ευαλωτότητα του θύματος, παράλληλα με την πιθανότητα τιμωρίας. Κάνει τη διαίρεση, και αν το αποτέλεσμα του (αυτόματου) υπολογισμού είναι ευνοϊκό, αν, για παράδειγμα, το θύμα είναι μόνο του, χωρίς *προστάτη* (σύζυγο, πατέρα, συγγενείς), αν κριθεί από τον θύτη ότι θα διστάσει να τον καταγγείλει, τότε η βαλβίδα ανοίγει. Εκεί δε που οι συνθήκες ευνοούν το διάπλατο άνοιγμα, λένε τα σχετικά βιβλία, είναι στον πόλεμο. Αποτελεί, λένε, μία πρώτης τάξεως ευκαιρία για τους στερημένους νέους άντρες να πηδήξουν χωρίς αναστολές. Πράγματι, οι βιασμοί στους πολέμους πολλαπλασιάζονται, και αυτό έρχεται κουτί

και με τη θεωρία της προέλευσης του πολέμου, ο οποίος, σύμφωνα με αυτή τη γραμμή σκέψης, υπήρξε διαχρονικός, καθολικός και διαπολιτισμικός, επομένως και δαρβινικά πλεονεκτικός. Η προσαρμοστική αξία του πολέμου, λένε, έγκειται στην αρπαγή γυναικών, και επομένως στην αύξηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας του νικητή, δηλαδή του ισχυρότερου. Αν και θα το θίξουμε αργότερα, ας πούμε εδώ ότι η άποψη για τον προσαρμοστικό και άρα καθολικό και διαχρονικό πόλεμο έχει αμφισβητηθεί από μία πλειάδα ιστορικών και ανθρωπολόγων.

Ο βιασμός ως προσαρμογή, εκτός από την επινόηση του διακόπτη, βασίζεται και σε μία παλαιότερη γενική υπόθεση που αφορά όλα τα ζώα, και είναι γνωστή ως *ανταγωνισμός σπέρματος*. Στον πυρήνα της υπόθεσης βρίσκεται το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι ένα θηλυκό κατά την περίοδο του οίστρου μπορεί δυνητικά να ζευγαρώσει με περισσότερα από ένα αρσενικά. Μιλώντας δαρβινικά, τα επιμέρους αρσενικά έχουν «*συμφέρον*» να είναι το δικό τους σπέρμα που θα γονιμοποιήσει το θηλυκό. Επομένως, η εξέλιξη θα πρέπει να έχει ευνοήσει τεχνάσματα *αποκλεισμού* του σπέρματος των ανταγωνιστών. Αντίστοιχα, τα θηλυκά έχουν «*συμφέρον*» να *αποκλείσουν* με αντίστοιχα τεχνάσματα το σπέρμα εκείνων των αρσενικών που δεν είναι του γούστου τους. Δηλαδή, δαρβινικά και πάλι, αυτών που κρίνουν ότι δεν έχουν *καλά γονίδια*. Τις τελευταίες δεκαετίες, η υπόθεση έχει ενισχυθεί με ένα πλήθος πειστικών παρατηρήσεων σχετικά με την ανατομία των γεννητικών οργάνων και τη σεξουαλική συμπεριφορά σε ένα πλήθος ζωικών οργανισμών. Μερικές από τις παρατηρήσεις αφορούν και τον άνθρωπο. Αν τις διαβάσει κανείς στο εξαιρετικά γλαφυρό (αλλά και επιστημονικά προσεκτικό) βιβλίο του Μέννο Σχίλτχαϋζεν

Γενετήσια παιχνίδια, θα μπορούσε να χαρακτηρίσει πολλές από αυτές αποκρουστικές. Μιλώντας βέβαια ανθρωποκεντρικά. Διότι οι κοινωνίες των παπιών δεν έχουν θεσπίσει ποινές για τον ομαδικό –μέχρι θανάτου του θύματος– βιασμό στον οποίο συχνά επιδίδονται ορισμένα είδη από αυτά τα συμπαθή πετούμενα. Ούτε τα αλογάκια της Παναγίας κατηγορούν το σφριγηλό θηλυκό για κανιβαλισμό όταν, μετά το ζευγάρισμα, κατασπαράζει το αδύναμο αρσενικό. Σωστά όμως στις συγκεκριμένες περιπτώσεις μιλάμε ανθρωποκεντρικά, διότι δεν είμαστε ούτε πάπιες ούτε αλογάκια της Παναγίας. Για να μιλήσω εντελώς υποκειμενικά, δηλώνω υπευθύνως ότι αν ήταν να με φάει μετά, θα προτιμούσα να μην νιώσω ποτέ τη χαρά του έρωτα και, ως απροσάρμοστος, να μην αφήσω απογόνους. Και δεν θα ήμουνα δαρβινική ανωμαλία, διότι αυτή η ρημάδα η εξέλιξη μας έχει προικίσει και με άλλα, περισσότερο ευγενή χαρακτηριστικά εκτός από την ωμή ιδιοτέλεια. Μας επιτρέπει να μην *κάνουμε την πάπια* (τα αρσενικά) και να μην *ξεζουμίζουμε τον αδύναμο* (αρσενικά και θηλυκά).

Πώς όμως χρησιμοποιείται η υπόθεση του ανταγωνισμού του σπέρματος για να ενισχύσει την άποψη ότι ο βιασμός –και στον άνθρωπο– είναι προσαρμοστικός και δαρβινικά επιλεγμένος; Συνοπτικά, θεωρείται πως κατά τον βιασμό εκτοξεύεται περισσότερο σπέρμα από ό,τι κατά τη συναίνεση, προφανώς για να εξασφαλιστεί από την πλευρά του βιαστή η γονιμοποίηση, μέσα από τον λεγόμενο *πόλεμο των σπερματοζωαρίων*. Διότι ενδεχομένως το ύπουλο θύμα να είχε ήδη ή να σκοπεύει σύντομα να συναινέσει σε κάποιον ανταγωνιστή, οπότε η προσπάθεια αναπαραγωγικής επιτυχίας του θύτη θα πάει χαμένη. Όλα λοιπόν τα προβλέπει ο αλγόριθμος του διακόπτη. Θα εξετάσουμε την υπόθεση

του ανταγωνισμού σπέρματος σε επόμενο κεφάλαιο, γιατί το θέμα είναι αρκετά διασκεδαστικό.

Ως επιπλέον επιχειρήματα της προσαρμοστικής υπόθεσης θεωρούνται η αύξηση της ανδρικής σεξουαλικής διέγερσης όταν η γυναίκα δεν κάθεται, ο συζυγικός βιασμός όταν ο άντρας υποπεύεται κεράτωμα και η προτίμηση των βιαστών για γυναίκες που βρίσκονται σε αναπαραγωγική ηλικία.

Και με βάση τα παραπάνω, ποια (θα έπρεπε να) είναι τα θύματα; Αν ο βιασμός έχει την προσαρμοστική αξία της αύξησης της ανδρικής αναπαραγωγικής επιτυχίας, τότε προφανώς η αναπαραγωγική προσπάθεια που θα γινόταν με αυτόν τον τρόπο θα στρεφόταν στην αντίστοιχη αναπαραγωγική ηλικία, δηλαδή θα βιάζαμε χονδρικώς τα θηλυκά από 15 έως 45 χρονών και θα αφήναμε ήσυχα τα υπόλοιπα. Και εδώ όμως οι στατιστικές δεν κάθονται. Και τι κάνουμε όταν δεν κάθονται; Τις (εκ)βιάζουμε. Ο Buss, στο βιβλίο-ευαγγέλιο της Εξελικτικής Ψυχολογίας *Evolutionary Psychology. The New Science of the Mind*, παραθέτει ως επιχείρημα μία μελέτη που λέει πως το 70% των βιασμών αφορά γυναίκες 16-35 ετών, ενώ η αναλογία αυτής της ηλικιακής ομάδας στον γενικό θηλυκό πληθυσμό είναι μόλις στο 25%. Επομένως, οι βιαστές φαίνεται να προτιμούν αυτές που με επιτυχία θα κυοφορήσουν το βλαστάρι τους. Αγνοούνται όμως άλλες στατιστικές που υποδεικνύουν ότι το 25% των θυμάτων βιασμού είναι ανήλικα κορίτσια έως 14 ετών, παρόλο που η αναλογία τους στον θηλυκό πληθυσμό είναι 13%. Φαίνεται λοιπόν ότι ο διακόπτης καμιά φορά σφάλλει και προτρέπει σε βιασμούς αναπαραγωγικά άστοχους.

Εδώ θα μπορούσε κανείς να αμφισβητήσει αυτούς τους αριθμούς με βάση την κοινωνική ευχέρεια που διαθέτει το θύμα να καταγγείλει τον βιασμό του, και άρα να συμπε-

ριληφθεί στις στατιστικές. Ένα μικρό κορίτσι είναι πιο εύκολο να εκφοβιστεί και να σιωπήσει, παρά μία ώριμη γυναίκα. Ίσως λοιπόν τα νούμερα να είναι στην πραγματικότητα ακόμη χειρότερα για τη θεωρία. Αν ο βιαστής κάνει κάποιες διακρίσεις, αυτές δεν είναι τόσο ηλικιακές και αναπαραγωγικές όσο θα έπρεπε. Επιπλέον, ένα σημαντικό ποσοστό βιασμών αφορά νεαρά αγόρια, καθώς και άλλες μη (ανα)παραγωγικές διεισδύσεις (ή επενδύσεις, αν προτιμάτε), όπως από το στόμα ή τον πρωκτό. Εδώ έχουμε μία ασυγχώρητη σπατάλη σπέρματος που δεν συνάδει με την οικονομικοτεχνική βάση της δαρβινικής προσαρμογής. Αν μη τι άλλο όμως, φαίνεται πως οι βιαστές επιδεικνύουν μία δημοκρατικότητα στην επιλογή θυμάτων και μία αξιομνημόνευτη ποικιλία στους τρόπους έκφρασης του οίστρου τους.

Υπάρχουν και κάποιες άλλες στατιστικές που επικαλούνται οι υποστηρικτές της προσαρμοστικής αξίας του βιασμού. Ο βαθμός, λέει, της εξασκούμενης βίας (ή προσλαμβανόμενης βίας, όπως προκύπτει από τα ερωτηματολόγια που μοιράζονται στα θύματα), αλλά και της σεξουαλικής διέγερσης (του βιαστή), είναι ανάλογος του βαθμού αντίστασης του θύματος. Η αντίσταση εκλαμβάνεται από τον εγκεφαλικό διακόπτη του αρσενικού ως σήμα ότι η βρόμα πήγε πρόσφατα ή έχει σκοπό να πάει σύντομα με άλλον, οπότε ο διακόπτης ανοίγει διάπλατα και ο βιαστής, ως πολεμιστής, βάζει τα δυνατά του να μπει με γερά εφόδια στο δαρβινικό παιχνίδι της αναπαραγωγής. Χτυπά, ακινητοποιεί, σιγουρεύει το θύμα, ενισχύει τη στύση και εγχέει περισσότερο. Μην γελάτε και μην αγανακτείτε. Έτσι λέει η επιστήμη. Τα ίδια, λέει, συμβαίνουν και κατά τον συζυγικό βιασμό, όταν ο σύζυγος υποπεύεται κεράτωμα.

Οι Thornbill και Palmer πηγαίνουν ακόμη παραπέρα, λέγοντας ότι η θεωρία τους ενισχύεται και από στατιστικές που δείχνουν ότι η εξασκούμενη σεξουαλική βία (ως απότοκη της αντίστασης) είναι μεγαλύτερη σε γυναίκες αναπαραγωγικής ηλικίας παρά σε παιδιά και γριούλες. Λες και το δεκάχρονο κοριτσάκι ή η εβδομηντάχρονη γιαγιά μπορούν να αντιτάξουν σθεναρή αντίσταση.

Όλη η μέχρι τώρα συζήτηση εστιάστηκε στα λεγόμενα αναπαραγωγικά *συμφέροντα* των ανδρών, αντιμετωπίζοντας τις γυναίκες ως παθητικούς αποδέκτες σπέρματος. Ωστόσο, με την ίδια οικονομική και ανταγωνιστική λογική, δεν μπορεί, θα έχουν και οι γυναίκες τέτοιου είδους *συμφέροντα* και προσαρμογές. Και μιας και η φαινομενολογία του βιασμού υποδεικνύει ότι οι άντρες ρέπουν προς τον βιασμό ενώ οι γυναίκες αντιστέκονται, έπρεπε να προταθούν και αντι-βιαστικές *προσαρμογές* των γυναικών. Δηλαδή *έμφυτες* (;) συμπεριφορές αποτροπής του βιασμού. Έμμεσες βέβαια, αλλά και συνάμα παθητικές και διακριτικές, όπως αρμόζει στην υποτελή και αδύναμη «*φύση*» της γυναίκας. Διότι η φύση αυτή δεν της επιτρέπει να σπάσει το κεφάλι του επίδοξου βιαστή, αν και υποθέτουμε ότι μία νταρντάνα απέναντι σε έναν κοντοστούπη θα το έκανε και μπράβο της. Όπως και μία λεπτοκαμωμένη που γνωρίζει πολεμικές τέχνες απέναντι σε έναν αγύμναστο τραμπούκο. Διατυπώθηκε λοιπόν η θεωρία του «*προστάτη*», λαϊκότροπα νταβατζή, που έτσι εξηγεί την προτίμηση των γυναικών, λέει, να συνάπτουν σταθερές σχέσεις με άνδρες καρδαμωμένους, ώστε να αποθαρρύνονται οι επίδοξοι βιαστές. Επίσης, με άνδρες ισχυρής κοινωνικής επιρροής και πλούσιους. Διότι δύσκολα θα αποφάσιζε κανείς να βιάσει τη γυναίκα του μαχαιροβγάλτη, του body builder, του πρωθυπουργού, του

προέδρου του Αρείου Πάγου, του Διευθυντή της Αστυνομίας ή της Τράπεζας, και γενικώς του *Νονού*. Ο διακόπτης θα του έλεγε να κάτσει καλά. Σύμφωνα βέβαια με τη γενικότερη θεωρία του βιασμού ως προσαρμογής, ακριβώς οι παραπάνω θα ήταν οι πιο επιρρεπείς στο παράπτωμα, αλλά τι να κάνουμε, αυτή είναι η φύση του ανθρώπου.

Μία δεύτερη γυναικεία προσαρμογή είναι, λέει, η επιλεκτική (και έμφυτη;) αποφυγή «*επικίνδυνων δραστηριοτήτων*» (ναι, έτσι το λένε), δηλαδή προκλητικά ρούχα, μοναχικές βόλτες, παρέες με αγνώστους και άλλα σχετικά, κατά τις ημέρες της ωορρηξίας. Νομίζουμε ότι το επιχείρημα πάσχει. Δεν θα επικαλεστούμε τόσο ότι έτσι ρίχνεται το φταίξιμο στη γυναίκα που «*με προκάλεσε, κύριε Πρόεδρε, και τι να κάνω, άντρας είμαι*». Απλώς θα πούμε το υποτιθέμενο επιχείρημα με δικά μας λόγια, όπως εμείς το καταλαβαίνουμε.

«Τώρα που είμαι γόνιμη θα το παίξω καλόγρια να μη δίνω δικαιώματα. Τις άλλες μέρες ας τους να βιάζουν».

Με μία επιπλέον γυναικεία αντι-βιαστική προσαρμογή που προτείνουν οι εξελικτικοί ψυχολόγοι δίνουν λίγο χώρο στο φεμινιστικό κίνημα. Οι γυναίκες, λένε, συνάπτουν μεταξύ τους συμμαχίες για να αντιμετωπίσουν τον βιασμό. Προσέξτε, αγαπτιές αναγνώστριες, που ίσως να είσατε και φεμινίστριες: συμμαχίες όχι τόσο για την ενδο-οικογενειακή βία, για τους μικρότερους μισθούς, για το trafficking, για όλο το πλέγμα της ανισότητας των φύλων που επέβαλε η πατριαρχία, και που αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο επηρεάζει όλες τις γυναίκες.

Η προσαρμοστική θεωρία του βιασμού είναι εμπνευσμένη από την αντίστοιχη θεωρία της *Γονικής Επένδυσης* του διάσημου εξελικτικού βιολόγου Robert Trivers. Σύμφωνα με αυτήν, οι εμφανείς βιολογικές διαφορές στη γονική

φροντίδα αποτελούν την πηγή της σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ των φύλων. Το αρσενικό δεν κυοφορεί ούτε θηλάζει. Το φύλο λοιπόν που επενδύει λιγότερο στη γονική μέριμνα, λέει ο Trivers, έχει την τάση προς τη σεξουαλική ποσότητα, ενώ αυτό που επενδύει περισσότερο στρέφεται προς τη σεξουαλική ποιότητα. Όσο η γυναίκα κυοφορεί, θηλάζει και ανατρέφει (σε μεγάλο βαθμό) το παιδί, δεν μπορεί να είναι αναπαραγωγική, ενώ συγχρόνως όλο το πακέτο απαιτεί την από μέρους της κατανάλωση πόρων, που δεν μπορεί μόνη της να εξασφαλίσει. Εκείνο λοιπόν που αποζητά –εκτός από τα καλά γονίδια–, είναι προστασία, βοήθεια στη φροντίδα των παιδιών και πόρους. Δηλαδή άνδρα όμορφο, υγιή, πλούσιο και αφοσιωμένο. Να μην ξεπορτίζει και σπέρνει μούλικά, διότι και η άλλη θα απαιτήσει αντίστοιχη φροντίδα. Χρησιμοποιεί λοιπόν το σεξ ως δέλεαρ για τον σύζυγο, με σκοπό να αποσπάσει την υπόσχεση «ρομαντικής» και μακροχρόνιας σχέσης με το αρσενικό. Μάλιστα, λένε, εμφανίζεται και σχετικά απρόθυμη στο σεξ ώστε να τον ανάψει. Εννοείται ότι βρίσκεται σε συνεχή ανταγωνισμό με τις πιθανές ερωμένες.

Ο άντρας όμως δεν έχει κανένα λόγο να χάνει τον καιρό του. Μιας και η βιολογική συνεισφορά του στην αναπαραγωγή κρατά ελάχιστα, έχει τον διαθέσιμο χρόνο να βολέψει όσες περισσότερες μπορεί. Και στην προσπάθειά του να διασπείρει τα γονίδιά του όσο γίνεται περισσότερο δεν είναι και τόσο εκλεκτικός, ούτε ενδιαφέρεται πού θα βάλει την υπογραφή του. Του κάνουν και οι παρακατιανές πλην γόνιμες. Επειδή όμως δεν είναι ο μόνος που σκέφτεται έτσι, πρέπει να ανταγωνιστεί τους υπόλοιπους άντρες. Εδώ κολλάει και ο βιασμός, όπως συζητήσαμε εκτενώς παραπάνω. Οι μόνες έγνοιες του μελισσούλη είναι να

ξεμοναχιάσει το (οποιοδήποτε) θηλυκό και να εξασφαλίσει την πατρότητα. Στη νόμιμη σύζυγο αυτό γίνεται με την αυστηρή επιτήρηση. Καθώς η οικογένεια είναι και η βασική οικονομική μονάδα της οποίας αρχηγός είναι ο άντρας, η βεβαιότητα της πατρότητας είναι εκ των ων ουκ άνευ, για να μην πιαστεί κορόιδο και κληρονομήσει την περιουσία του το μπάσταρδο. Με τις υπόλοιπες, η επιτήρηση είναι διαφορετική. Σύμφωνα με τους εξελικτικούς ψυχολόγους, ο επιτυχής διασπορέας σπέρματος πρέπει να δείχνει χαρακτηριστική συμπεριφοριστική ευελιξία. Στη σύζυγο το θέτει ως καθήκον. Στις συναινετικές ερωμένες χρησιμοποιεί την *απατηλή ερωτοτροπία*, δηλαδή τις υποσχέσεις για μελλοντική αποκατάσταση (αν είναι παντρεμένος), και το *στρίβειν διά του αρραβώνος* (αν είναι ανύπαντρος). Τις μη συναινούσες τις βιάζει. Ο βαθμός βέβαια και η τροπή αυτής της ευελιξίας εξαρτάται και από την κοινωνική δομή. Σε απολυταρχικές και ακραία ιεραρχικές κοινωνίες ο σουλτάνος μπορεί να διατηρεί χαρέμι και να εξασφαλίζει την αποκλειστικότητα φυλακίζοντας τα θηλυκά και επιτηρώντας τα με ευνούχους.

Με την κοινωνιοβιολογική λοιπόν λογική, η ερωτική ζήλια έχει διαφορετική βάση στα δύο φύλα. Ο άντρας επιδιώκει κυρίως να μονοπωλήσει την αναπαραγωγή πολλών γυναικών, η γυναίκα τη φροντίδα του ενός, κάνοντας τα στραβά μάτια για τις ατασθαλίες του.

Κατά τους ακραιφνείς κοινωνιοβιολόγους και εξελικτικούς ψυχολόγους, οι παραπάνω χαρακτήρες, ως δαρβινικές προσαρμογές, αποτελούν μέρος της ανθρώπινης φύσης. Είναι χαραγμένες ανεξίτηλα στο συμπεριφοριστικό μας δυναμικό, και μόνο στις λεπτομέρειες της έκφρασης μπορεί να διαφέρουν από άτομο σε άτομο.

Η άποψη αυτή, αν την πάρουμε τοις μετρητοίς, μπορεί εύκολα να μας παρασύρει σε έναν ιδιαίτερα επικίνδυνο συλλογισμό: αν ο βιασμός είναι μέρος της ανθρώπινης φύσης, η τιμωρία του βιαστή προσπαθεί να σωφρονίσει τη βιολογία του. Είναι σωστό άραγε να τιμωρείται κάποιος για τη βιολογική του υπόσταση; Η επιστήμη βέβαια δεν παράγει ηθική ούτε ασχολείται μαζί της, αλλά όταν τα συμπεράσματά της ξεφεύγουν, οι επιστήμονες καταφεύγουν στην πολιτική ορθότητα. Οι εξελικτικοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν μεν ότι ο βιασμός έχει προσαρμοστική αξία, αλλά δεν φτάνουν στο σημείο να προτείνουν βιολογικά ελαφρυντικά για τους δράστες. Αντίθετα, προσπαθούν –ίσως και καλοπροαίρετα θα λέγαμε–, να επεξεργαστούν και να συστήσουν μέτρα και μεθόδους, μέσα στα πλαίσια του παρόντος συστήματος αξιών, για τον περιορισμό της βίας. Ουσιαστικά, όμως, πρόκειται για μέτρα περιορισμού και επιτήρησης, όπως η αποφυγή προκλητικής ενδυμασίας και η συνοδεία προστατή, που αναφέραμε προηγουμένως. Μέτρα δηλαδή που αφορούν μόνο τη γυναίκα, καθότι ο άντρας είναι βιολογικώς ασυγκράτητος.

Νομίζω όμως ότι το κακό έχει αρχίσει από πολύ παλιά, εδώ και χιλιάδες χρόνια, από τότε που ο μέσος αρσενικός άρχισε να εκπαιδεύεται στη λογική της βιολογικής του ανωτερότητας. Θα συζητήσουμε γι' αυτό παρακάτω. Για την ώρα, ας αρκεστούμε στο ότι η εξελικτική ερμηνεία της συμπεριφοράς, με έμφαση στον ανταγωνισμό και την επιβίωση του ισχυρότερου, έδωσε επιστημονική αίγλη σε μία εκδοχή των πραγμάτων που υπήρχε από την εποχή που εγκαθιδρύθηκε η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο και επικράτησε η πατριαρχία. Αποδεχόμενοι την άποψη ότι όχι μόνο η συμπεριφορά, αλλά και η κοινωνική δομή είναι

απότοκες δαρβινικών προσαρμογών, ανάγουμε τη σημερινή μας κατάσταση ως κάτι το αναπόφευκτο, ως τον καλύτερο δυνατό κόσμο στο δεδομένο περιβάλλον. Για παράδειγμα, αν η πατριαρχία είναι δαρβινικά επιλεγμένη, τότε τα νομικά συστήματα μερικών κοινωνιών που θεωρούν τον βιασμό ως αδίκημα όχι κατά του θύματος, αλλά κατά του συζύγου, του πατέρα ή του αδελφού της έχουν βιολογική βάση. Και αν το μυαλό σας πηγαίνει υποτιμητικώς (αλλά και δικαίως) σε μερικές σύγχρονες μουσουλμανικές κοινωνίες, μη βιαστείτε να βγάλετε συμπεράσματα μόνο για τους άξεστους βαρβάρους. Μέχρι το 1970, στις ΗΠΑ ο βιασμός ήταν μεν αδίκημα από κάποιον τρίτο, όχι όμως από τον σύζυγο. Διότι ως γνωστόν υπάρχουν και τα συζυγικά καθήκοντα.

Γιατί όμως δεν βιάζουν όλοι οι άντρες; Το είπαμε προηγουμένως. Υπολογίζουν, λέει, ενστικτωδώς την αναλογία κόστους/οφέλους και πράττουν αναλόγως. Αν αποφασίσουν να μη βιάσουν, δεν είναι από φυσική απέχθεια απέναντι στη βία και τον καταναγκασμό. Δεν είναι από τη χαρά της συναίνεσης. Δεν είναι καν θέμα ευγένειας ή καλών τρόπων, ούτε αναγνώρισης της ατομικής αυτονομίας. Αυτοί που διστάζουν είναι απλώς κότες. Φοβούνται την τιμωρία. Ενδεχομένως και να υπερεκτιμούν τους κινδύνους. Ενώ εκείνοι που ασπάζονται τη στρατιωτική προτροπή ο τολμών νικά αυξάνουν τη συνεισφορά των γονιδίων τους στην επόμενη γενιά.

Πόσο όμως καίρια είναι αυτή η *αναπαραγωγική επιτυχία* ώστε να αναχθεί σε τόσο σημαντικό παράγοντα της εξέλιξης; Ας μην με πετροβολήσουν οι φίλοι και φίλες βιολόγοι, δεν απαρνούμαι τον Δαρβίνο, δεν αμφιβάλλω για την εγκυρότητα της θεωρίας του και είμαι πρόθυμος να υποβάλω χωρίς πίεση πιστοποιητικό δαρβινικών φρονημάτων.

Ωστόσο, αυτό το άτιμο ζώο που ονομάζεται *Homo sapiens* κάπως με μπερδεύει στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Όλα τα άλλα ζώα συνευρίσκονται στη διάρκεια μίας συγκεκριμένης περιόδου του έτους, που μάλιστα είναι και βραχεία. Στενάζουν τα κεραμίδια, αλλά μόνο τον Γενάρη. Και τα ελάφια στα δάση διασταυρώνουν τα κέρατά τους για τα μάτια των θηλυκών, αλλά μόνο τον Οκτώβρη. Όλους τους υπόλοιπους μήνες τα ζώα αδιαφορούν για το σεξ. Αντίθετα, όμως, από τα άλλα ζώα, ο άνθρωπος βγάζει τα μάτια του συνεχώς. Υπολογίζεται ότι ένας κανονικός άνθρωπος που δεν έχει επιλέξει τη σεξουαλική αποχή ολοκληρώνει περίπου 6.000-7.000 συνουσίες στη ζωή του, για να κάνει κατά μέσο όρο 3 παιδιά. Πενιχρή η απόδοση, που θα έκανε έναν γάτο να γελάει.

Τα ζώα ξέρουν πότε να το κάνουν. Και το κάνουν όταν η πιθανότητα τεκνοποίησης είναι η μέγιστη. Η ωορρηξία είναι εμφανής όχι μόνο από τη διάθεση και τη δεκτικότητα του θηλυκού, αλλά και από οσφρητικά ή οπτικά σήματα, όπως το πρήξιμο των χειλέων του αιδοίου σε πολλούς πιθήκους. Στα ζώα, η αναλογία κόστους/οφέλους δουλεύει και φαίνεται πως έχει νόημα. Στον άνθρωπο, η ωορρηξία δεν είναι εμφανής. Δεν την καταλαβαίνει καλά καλά ούτε η ίδια η γυναίκα. Η δεκτικότητα και η επιθυμία για σεξ, εφόσον βέβαια συντρέχουν και κάποιες άλλες προϋποθέσεις, είναι σχεδόν συνεχής. Ακόμη και αν υποθέσουμε ότι η απουσία ενδείξεων ωορρηξίας ήταν ένα εξελικτικό ατύχημα, από τη στιγμή που μάθαμε είτε από την εμπειρία είτε από την επιστήμη ότι συμβαίνει γύρω στη μέση του έμμηνου κύκλου, κανονικά θα έπρεπε να κάνουμε έρωτα (ή να βιάζουμε) μόνο τότε. Εφόσον βέβαια ο μοναδικός στόχος είναι η τεκνοποίηση. Φαίνεται όμως ότι σε αυτό το

πολύ περίεργο ζώο που ονομάζεται άνθρωπος, η συνουσία και ο έρωτας έχουν και άλλες λειτουργίες πολύ λιγότερο ορθολογιστικές από τον στεγνό δαρβινικό υπολογισμό της αναλογίας κόστους/οφέλους. Αποτελούν λειτουργίες πολύ περισσότερο συναισθηματικές, συμφιλιωτικές, συμπαθητικές, προσεγγιστικές, στοργικές και διασκεδαστικές. Θα θίξουμε το θέμα σε επόμενο κεφάλαιο. Ας πούμε όμως εδώ ότι τη διπλή λειτουργία του σεξουαλικού έρωτα στον άνθρωπο εξετάζει και ο Jared Diamond στο βιβλίο του *Γιατί το σεξ είναι διασκεδαστικό*; Ο έρωτας είναι ένα από τα πανάρχαια και πιο ευγενή συστατικά αυτού που ονομάζουμε ανθρωπino πολιτισμό. Και αυτός ο έρωτας, που είναι εξ ορισμού συναινετικός και αυθόρμητος, ερμηνεύεται με πολύ μεγαλύτερη άνεση από τη Βιολογία, παρά ο βιασμός.